

גליון 31

שבטי
ישראל

טבת תשפ"ג

בסימן חתונה וארוסין

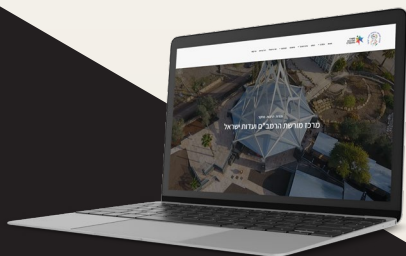
הפינה
לצעירים

דמויות מופת
בעדות ישראל
ר' סעדיה בן
שלום קטיעי

מנהגי חתונות
בעדות ישראל

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, וכנסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים,
קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם
גיליון מספר שבע עשרה של עלון שבטי ישראל
מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון
מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש
טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות
ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה'
בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה
ומחקר בעדות ישראל השונות.

גיליון זה מוקדש לחדש טבת. בו נעסוק במנהגי
עדות ישראל סביב חתונה ואירוסין.
אביטל לוי

בין דמדומי השקיעה
בית יהודי חדש קם ונבנה
חתן, וכלה,
מוסיפים טבעת חדשה
לשרשרת
פיוט,
מנגינה,
קול נעימה
הורים מכניסים את ילדיהם לחופה
דור הולך ונבנה
חיבורי משפחות
עם הולך ונרקם
בית ועוד בית
משפחה ועוד משפחה
דור הולך ודור בא

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

מנהגי חתונה בעדות ישראל

(מעובד על פי אתר דעת)

מנהגי חתונה בעדת תימן

מנהגי חתונה בתימן היו רבים. אך חלק גדול מהם הלך ונעלם במהלך השנים.

להלן מנהגים המצויים שנשארו בין בני העדה.

השבת שלפני החתונה נקראה בשם - שבת ההתחלה. והערב לפני יום החתונה - נקרא "לילת אלחנא".

בניגוד לאשכנזים, בעדת תימן החופה והקידושין אינם נערכים בחוץ אלא במקום סגור. אחרי הקדושין נהוג לפרוש טלית על החתן והכלה ולומר את הפסוק - "יתן לך הא-להים מטל השמים" וגו'.

לאחר החופה והקידושין נערכת סעודת מצווה חגיגית בה החתן מכובד בבציעת הלחם ולפני ברכת המזון אומר הקהל והסועדים את המזמור "רחש לבי דבר טוב" (תהילים מה).

בשבת שלאחר החתונה מלווין בני המשפחה את החתן לבית הכנסת ולפני עלייתו למפטיר בקריאת התורה אומר החזן את הפיוט "חתן נעים עלה". לאחר התפילה נוהגים לערוך את הג'עלה.

ציבור המתפללים הולך לבית המשפחה לקידוש וכיבוד קל וטקס הג'עלה.

לסיום, לפני צאתם מהבית מברכים האורחים את החתן: "א-להים יבנה ביתך", והוא עונה לאיש נשוי: "ביתך לא יחסר"; ואם המברך אינו נשוי, עונה לו החתן: "ביתך יבנה".

מנהגי חתונה בעדת ג'רנא

טקס החתונה נמשך על גבי שניים עשר יום. הוא מתחיל ביום שני לפנות ערב (תשעה ימים לפני "שבע ברכות") ועד שבת ו"אברהם זקן".

לפני השקיעה, ביום שני זה, החתן שולח לכלה שתי ככרות לחם, ארבע ביצים (מטוגנות לחתיות) ובקבוק יין. בלילה (ליל שלישי) מוסיף החתן לשלוח כדברים האלה: ככרות לחם, חטים, דוחן, צימוקים, דגים מבושלים ולבונה. קרובי החתן מוזמנים אותו ערב לבית הכלה ואוכלים שם ארוחת ערב ממה שהביאו לכלה. טקס זה מלווה בשירת נשים ובתרועות שמחה.

בליל רביעי: משפחת הכלה שולחת לחתן חביתות ומאכלים נוספים. מבית החתן יוצאות נשים, שהתאספו שם לשם כך, לבית הכלה. המיוחד שבלילה זה הוא סיכת הכלה בכל מיני חומרים כדי לייפותה. גם טקס זה מלווה בשירת נשים.

בליל חמישי: מבית הכלה יוצאים קרובים ומוזמנים לבית החתן. תהלוכת שמחה זו מלווה שירה, בתוף ובכינור. בכלל השירים המושרים בהזדמנות זו "שירו בשיר חדש", "סוב דודי" ועוד. משפחת הכלה מביאה בלילה זה כמתנה לבית החתן "כערך" (עוגות עגלגלים), ביצים ועוד. בבית החתן נערכת סעודה - למרבה ולממעט - בליווי שירה וזמר.

ליל ששי: בערב זה מביאה משפחת החתן לכלה את ה"חנה" (עלים לצביעת כפות ידיה ורגליה של הכלה). צביעה זו מלווה טקס גדול מן הקודמים. קרובים ומוזמנים של החתן מתאספים בביתו. בידי הקרובים נותנים את סל ה"חנה" ויחד אתו נרות שעווה, סוכר, סוכריות, מגבת, נעלים, חולצת גברות וסיכת כסף, דברי לבוש שהכלה צריכה לבוא לבושה בהם לביתו של החתן בליל הכלולות. תשורה זו מתקבלת בבית הכלה בשמחה ובשירים, בתוף ובכינור. בערב זה מעלים את הכלה על שולחן גבוה - לאות כבוד, המוזמנים מתיישבים, והמשוררים שרים שירים כנ"ל בליל חמישי ורבים אחרים, כגון: "אנוש נוצר", "פודה כליל", "לדי שלושת חסידיו", "כלה לך נאמן", "כימי הנעורים", "אדיר ונורא" ועוד, בעברית ובערבית. בלילה זה נערכת סעודה למוזמנים. לפני ברכת המזון שרים את השיר "צור משלו אכלנו".

ה"חנה" נקנית אך ורק מכספי החתן. ביום ששי לקראת שבת: בית החתן מביא לבית הכלה לחם, בשר, ביצים, ויין. לפנות ערב, לפני כניסת השבת, מתאספות נשים בבית הכלה, דכות במדוכה מעט מעלי ה"חנה" וצובעות לכלה בראשי אצבעותיה ובכף היד.

ביום השבת מתאספות נשים רבות ביותר בבית הכלה, שם הן פוצחות בשירה, כמובן בלי כלי זמר, ושם מוגש כיבוד.

ליל שני: הטקס בבית הכלה. קרובים ומוזמנים באים

לבית הכלה. לאם החתן תפקיד מיוחד בלילה זה - היא טוחנת את ה"חנה". לשם כך היא מתלבשת בתלבושת מיוחדת, הכוללת תכשיטים מיוחדים מזהב וכסף. בעת טחינת ה"חנה" ועד גמירא אסור לה לדבר. תוך כדי טחינה (ברחיים ורכב מאבן) באה אחת הנשים ומאכילה את אם החתן בקצב שבע פעמים (לא פחות ולא יותר) - ביצה מבושלת, דייסא העשויה מגרגרי דגן קלויים, סוכר, תבלין שונים ושמן זית, ומשקה אותה כוס יין. מכוונים שהטחינה והאכילה תהיינה מסתיימות בבת אחת. שאר הטקס, דהיינו הסעודה, העלאת הכלה על שולחן גבוה והשירים כמו בליל ששי.

ביום שני: אישה שמלאכתה בקישוט ובצביעה ב"חנה", תבקר בבית הכלה ותצבע את כפות ידיה וכפות רגליה של הכלה. באמצעות סרטים וגזרי בד מסוימים היא יוצרת צורות יפות על כפות הידיים והרגלים. בערב מביאים קרובי החתן לכלה ארוחת ערב. את הקשרים מעל הידיים והרגלים מסירים ביום שלישי בצהרים, כלומר אחר יממה שלמה לפחות. במשך יממה זו מאכילים את הכלה, שכן ידיה קשורות הן.

ליל שלישי: בבית החתן נערך טקס קצר מאוד. אחת הנשים מהנאספות שם צובעת באמצע כף ידו של החתן מאותה ה"חנה" שבה נצבעה הכלה עיגול קטן בגודל מטבע ומסביבה נקודות.

ליל רביעי: אם החתן מכינה "כוסכוס" בעבור בית הכלה. חלק ממנו מועבר לחתן ולחבריו שאוכלים יחד אתו באחד המקומות המרוחקים מתושבים, תחת כיפת השמים. אכילה זו מלווה טקס בצורה מיוחדת. מלווים את החתן עד לביתו במחול ובזמר, שם נערך טקס "תג'מיל" - כלולות. את ראש החתן מקיפים עטרה - מעין עטרת תפארת, ורבים הקופצים על מצוה זו, החוזרת ונשנית פעמים רבות, לפי בקשת המוזמנים. תוך עשיית מצות כלולות זו שרים שירים אופייניים, כמו "ירח יקר" שכתובות בו המלים: "על ראש חתנים כתר ועטרה", לציון המאורע.

בערב זה נוהרות הבנות להסתכל בידי הכלה אחרי ה"חנה".

ביום רביעי: רבות ההכנות לקראת הערב החשוב ביותר - ערב החופה. החתן והכלה מתכוננים כהלכה בעזרת החברים והחברות, ובעיקר בעזרת השושבינים (איש ואשתו).

לעת ערב מוציאים את הכלה מבית הוריה בתוף ובכינור, אחרי כיבוד קל שם. אחרי הכלה נוהר קהל גדול מאד

המורכב רובו נשים. מפזרים ביד נדיבה סוכריות, מיני מתיקה ומשקאות, לכל דיכפין, וכל זה מלווה שירה עם כלי זמר. בהתקרב הכלה לפתח בית חתנה, עולה החתן בלווית שושבינו על גג הבית ומשמיט מיד ארצה שני כדי חרס, האחד מלא מים והאחד ריק (ויש השוברים כדים נוספים על ידי השושבין).

בהיכנס הכלה לבית היא שוברת ביצה על פתח המזוזה, וכך היא עושה גם בפתחים הפנימיים. היא נכנסת לחדר המיועד לה, בעוד שבחצר מתחיל טקס תספורת החתן, טקס בעל משמעות מיוחדת. הקהל הרב ניגש ומשלשל מטבעות מעל ראשו של החתן. כסף זה מיועד לספר, אשר ככל שהוא מאריך בתספורת זוכה בכסף רב יותר. טקס זה מלווה, כמובן, בשירה (כמו בליל רביעי - ליל ה"תג'מיל").

אחרי שהחתן מתרחץ ומתלבש (קרובים וידיים מוזמנים להלביש אותו), יוצאת כל הכבודה - קהל רב מאד, לבית הכנסת הגדול לתפילה. לאורך כל הדרך שרים ומנגנים בכינור, בתוף ומצלתיים. (שיר ידוע לתהלוכה זו הוא "ימי חרפי אהבתנו") וחוזרים באותו מתכון לבית החתן. בדרך מרכיבים את החתן על הכתפיים ורוקדים אתו.

בליל חמישי מגיעים לבית החתן, ואז מתחילה החופה - "שבע ברכות". החתן עומד בחצר תחת הטלית, ואילו הכלה - בחדר עם הנשים. בגמר שבע הברכות ניגש החתן עם השושבין אל הכלה ומשקה אותה מהיין. כל הקהל מתיישב ליד שולחנות ערוכים לסעודה המלווה שירה, כמקובל. שירים אופייניים הם: "ערת דבש על לשונך", "ינעם שיר לחכי" ועוד. בתום הסעודה שרים "צור משלו אכלנו", או "הזן את העולם כולו" ומזמנים. אחרי הברכה מברכים "שבע ברכות" על כוס יין ושירים שיר מיוחד: "ענת דודים כלה בואי לגני", ובמקום מסוים באמצע השיר קם החתן עם השושבין ומשקה את הכלה מן היין שבכוס.

ביום חמישי בבוקר הולך החתן לביהכ"ס בלוויית חבריו וידידיו, בליווי כלי זמר. שם מתפללים תפילת שחרית בניגון, ואחר חוזרים לבית בליווי כלי זמר.

ליל ששי: בלילה זה מביאים מתנות לחתן ולכלה: חפצים בעלי ערך או כסף מזומן. כשהקהל נמצא ליד שולחנות ערוכים והמשוררים שרים ומנגנים, מפסיק ה"מכריז" את קול השירה ומודיע בקול רם על מתנתו של פלוני, בלוי דברי ברכה וחרוזים כיד ה' הטובה עליו. אח"כ סועדים וחוזרים איש לביתו.

בליל שבת עורכים סעודה לחוג מצומצם של קרובים

סכום הנדוניה הלך וגדל מיום ליום והגיע אצל העשירים לשיא של יותר מ- 20,000 דינר (ערכו של הדינר-לי"ש). ראשי העדה פנו לשלטונות ובקשום לחוקק חוק של הגבלה למטרה זו, אך הם לא נענו.

את ברכת האירוסין מברכים דווקא על היין, משום שהיא ברכה של שמחה, וחומיין: "המקדש עמו ישראל על-ידי חופה בקידושין" (ולא "ע"י חופה וקידושין"); וכן אומרים בברכה זו: "והתיר לנו את הנשואות לנו" (מין ד"ל השמיט את המלה האחרונה).

אחרי ברכת האירוסין וטעימה מכוס היין מראה החתן לעדים את כסף הקידושין, או את טבעת הקידושין, כדי שידעו שיש כאן שווה פרוטה, ואומר: "הרי את מקודשת לי בזה כדת משה וישראל", ורק אח"כ (ולא להפך!) נותן לה את הכסף או מלביש את טבעת הזהב לאצבע ידה הימנית.

מנהג בגדאד לכרוך יד הכלה במטפחת משי כשמקדשים בכסף או בזהב. הכלה מקבלת את כסף הקידושין בהיות ידה כרוכה. דבר זה הוא לסימן טוב - כדי שלא תהא נראית כענייה המקבלת צדקה בידיה. יש נוהגים לקדש בשלושה מטבעות: של זהב, של כסף ושל נחושת.

אך רובם ככולם נוהגים לקדש בטבעת כסף או זהב, כי יש בה משום רמז לאור המקיף מכוח רוחו של הבעל הניתן לה על-ידי קידושין, ולפיכך יש בזה מצווה מן המובהר; ונוהגים לחקוק על טבעת זו צורה ה. את הטבעת מלבישים באצבע (הסמוכה לאגודל) ולא באמה, כפי שנוהגים אחרים. במקרה של קידושין בטבעת אין נוהגים לכרוך היד במטפחת.

אחרי הקידושין שובר החתן כוס לזכרון ירושלים, לקיים מה שנאמר: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני... אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי". בבבל נהגו שהחתן שובר כוס קטן חדש עשוי חרסין, מצופה אבר נקי, מהסוג ששותים בו קפה, ולא כוס של זכוכית (לא ידוע הטעם המדויק: יש אומרים משום שכוס זכוכית עולה יותר ביוקר; ויש אומרים משום שמהזכוכית ניתנים רסיסים קטנים רבים בעת ששוברים אותה).

וחילוקים יש בעניין שבירת הכוס לפי מנהג בגדאד, ואלה הם: אם אירס אשה זמן מה קודם החופה וברכו ברכת אירוסין על הכוס, הרי ישפוך המברך, לאחר שישתה, מעט יין משירי הכוס שברך עליו לתוך כוס קטן, וממנו יטעים לכלה; אח"כ ייקח החתן את הכוס הקטן וישברנו בכותל. אירס בשעת החופה, יעשה כנ"ל ואח"כ יביאו כוס אחר ויאמרו עליו שבע ברכות ולא ישבור עוד כוס.

וידיים. בתום ברכת המזון מברכים על הכוס "שבע ברכות".

השבת נקראת שבת "אברהם זקן". לכבוד החתן מוציאים ספר תורה מיוחד שבו הוא קורא פרשת "אברהם זקן". החתן קורא פסוק, אחד הפייטנים שר בית של שיר מיוחד, ולאחר מכן קורא פייטן זה, או אחר, את תרגומו של הפסוק, וחוזר חלילה עד לסיום הפרשה. בתום הקריאה לוקח החתן את ספר-התורה בזרועו ומסובב את ביהכ"ס בלויית שושבינו וקרוביו. בתום התפילה חוזר החתן לביתו בלוי שירה, ואוכלים סעודת שבת חגיגית בחוג ידידים וקרובים. בתום ברכת המזון אומרים "שבע ברכות" כמו בליל שבת.

מנהגי חתונה בעדת בבל

בעבר, היו קיימים בבבל מנהגי חתונה מעניינים רבים, שתפשו מקום ניכר בחיים הפרטיים של בני הקהילה. לאט לאט נתבטלו מנהגים אלה ברובם, אם מאלהים ואם על-ידי חוקים מיוחדים שחוקקו ראשי הקהילה לטובת העניים. כאן בישראל ניטשטשו כל הגבולים והתחומים, כל אחד תופש במנהג הנראה לו בהתאם לדרישות התקופה המודרנית, עד שקשה לדבר היום על מנהג בבלי מיוחד ומוגדר. המנהג הוא מנהג ישראלי, כפי שהוא מקובל אצל רבים מבני עדות המזרח. עם זאת אין ספק שיש כמה פרטים, שבני בבל מקפידים עליהם במיוחד; אך לא כאן המקום לעמוד על כולם. נציין פרטים אחדים בלבד.

לפנים נהגו לחתן את הבנות בעודן קטנות, בגיל 8-12 שנה. בשנת תרנ"ד (1894) החליטו הרבנים שלא לארוס אישה לפני גיל שש-עשרה. מלפני כשלושים שנה הלך מצב זה והשתנה מאליו, ורוב הבחורות נישאות בגיל שמונה-עשרה ויותר מזה.

במשך שנים רבות סבלו מאוד בנות העניים (ואפילו בנות המעמד הבינוני) מן המנהג, שלא לחתן בת בלי נדוניה גדולה ובלי מתנות מרובות ויקרות, שהורי הכלה היו חייבים לשלוח לבית החתן בחגים ובמועדים. בשנת תרפ"א (1921) נתפרסמה "הסכמה" בחתימת ה"חכם באשי", הדיינים ועשרות רבנים ונכבדי הקהילה וראש "הועד הרוחני", שבה נקבע בין יתר העניינים לבטל כל מנהג וכל מצב המצריך הוצאות מיותרות. "הסכמה" זו שכללה י"ג סעיפים השפיעה בהרבה לטובה, אך כעבור זמן קצר החלו רבים להשתמש מקיום כמה מסעיפיה.

אך אם אירס זמן מה קודם החופה מבלי שיברכו אז על הכוס, הרי ששיברנו בכותל, כנ"ל, לאחר שהכלה טעמה משירי היין אחר שבע הברכות.

מנהג בגדאד לפרוש וילון כנגד הכלה בשעת שבע ברכות של הנישואין, שמברכים אחר ברכת האירוסין. וילון זה, שנקרא בערבית "כידיר", חוצץ בין הכלה ובין החתן והמברך. מטרתו לסמל שהוא מייחד את הכלה להכניסה לביתו להיות לו לאישה. החתן אינו נוהג ללבוש טלית (אולי משום שעורכים את החופה בחשכה, לאחר תפילת ערבית). לפני כשבעים שנה נתבטל מנהג הוילון ובמקומו הנהיגו לפרוש בגד על ארבעה עמודים, כעין אוהל הפרוש על ד' קונדסין, ולהעמיד תחתיו את החתן ואת הכלה ביחד. כעבור זמן קצר ביטלו את ד' הקונדסין וחזרו למנהג הוילון.

כאן בארץ נוהגים כמנהג ירושלים - החתן מתעטף בטלית, החתן והכלה עומדים מתחת לטלית פרושה, כשבני המשפחה והאורחים מחזיקים בקצותיה. בבגדאד נהג רק החתן להתענות ביום שנכנס לחופה, אך לא הכלה.

את ברכת האירוסין יש לברך בפני עשרה אנשים, ובדיעבד, אם לא נזדמנו לו עשרה - מותר; אך שבע ברכות של החופה - אסור לברך שלא בפני עשרה. אח"כ עורכים סעודה ומברכים שבע ברכות על הכוס אחר ברכת המזון, וכן עושים ביתר הסעודות של שבעת ימי המשתה. וצריך לדאוג שבכל סעודה מסעודות אלה ישתתפו שתי "פנים חדשות", כלומר שני אנשים שלא אכלו עימם קודם, ורק בשבת וביום-טוב אין צורך בפנים חדשות. ומברכים שבע ברכות בכל שלוש סעודות היום. אי אפשר לברך שבע ברכות משום שאין מנין של עשרה, יברך ברכת "אשר ברא" בלבד, ובזימון אומרים "שהשמחה במעונו". החתן אינו עושה מלאכה בכל שבעת ימי המשתה, ואפילו בדבר האבד; ואינו נושא ונותן. ואינו יוצא יחידי בשוק, משום שהוא דומה למלך.

לפני כמאה ושלושים שנה, בזמנו של ר' משה חיים זצ"ל, רצו לבטל את השימוש בכלי זמר בשמחת חתן וכלה; אך הרב לא הסכים לכך משום שמצווה לשמח חתן וכלה. אך מאידך - בזמנו היה מנהג קדמון, שכאשר יצא החתן מבית-הכנסת אחר תפילת שחרית של שבת כדי לילך לביתו, היו הולכים לפניו גוים מנגנים בכלי זמר שונים שהיו מנגנים לפניו כחצי שעה; הרב עיקר מנהג זה משום חילול שבת. בבגדאד מקדשין עד היום בשעת השידוכין או סמוך להם, ואין להם סדר אירוסין בשעת החופה.

מנהג בגדאד שאין חוששין לסבלנות. הם רק עשו שידוכין בעלמא, אותם יכולים לבטל כל זמן שעדיין לא עשו קידושין. מנהג בגדאד, שהחתן לא יתענה כאשר חל תענית צבור או יום פקודה ("אירצייט") באחד משבעת ימי המשתה שלו, והטעם - משום שהוא יום-טוב שלו. הקידושין נעשים בפומבי, על-ידי מקדש קבוע, והוא רושם טופסי הכתובות של אנשי העיר בפנקס מיוחד, משרת המקדש עוברת בירושה מן האב לבן.

מנהגי חתונה בעדת טוניס

שמונה ימים לפני החתונה שולח הארוס לארוסתו טנא מרופד בוד סטין ובו מתנת הנישואין: בשמים, זוגות נעלים, דברים יקרים שונים, שקיות קטנות מלאות פירות יבשים, כגון אגוזים ושקדים, שקיות אבקת תנאה ועלים יבשים מאותו צמח, בצרוף שני נרות גדולים שיודלקו תחת החופה. לערב החנאה מזמינים אורחים רבים ומגישים כיבוד עשיר.

בשבת שלפני יום הנישואין מוזמנים הארוס וחבריו לביתה של הארוסה למשחק חטיפת התרנגולת (כ'תפאן חד'אג'ה). על הארוס לחפש בכל הבית תרנגולת (ממולאה ומוכנה לאכילה) שהוסתרה באיזה מקום. המגלה את התרנגולת זוכה בתשואות. המשחק מסתיים בארוחה. ברכת הנישואין נאמרת על-ידי הרב בבית-הכנסת או בביתו של אחד מבני הזוג. המנהג לקרוא את הכתובה לפני אמירת הברכות אינו ידוע בתוניס. הכיבוד המוגש לאורחים הוא קל בדרך כלל: שקיות קטנות של סוכריות (עפי"ר סוכריות מיוחדות ממולאות שקדים).

ביום ה' שלאחר הנישואין נערך משחק בביתו החדש של הזוג, בנוכחות כמה אורחים, עפי"ר חוג מצומצם של קרובים וידידים. הבעל ואשתו מנסים את כוחם בחיתוך דג. עושים כל מיני תחבולות כדי להפריע את הבעל, ע"י שמגישים לו סכין קהה, או שמכניסים חתיכת עץ בתוך הדג, ומכל מקום דואגים שהניצחון יהיה לצד האישה.

בשבת שלאחר החתונה הולך החתן לבית-הכנסת בליווי זמרים. שם מוציאים לכבודו ספר-תורה נוסף. הוא עולה "ששי", אבל במקום הקטע של פרשת השבוע קוראים את הקטע "ואברהם זקן" עם תרגום (פסוק מהתורה), פסוק בתרגום ארמי ופסוק בתרגום לשפה הערבית של יהודי תוניס). הקהל מוזמן לביתו של הזוג, שם מוגש כיבוד, והרב של בית-הכנסת מברך את שבע הברכות בלי ברכות הקידושין.

משהחליטו על נישואין, מתכנסת המשפחה הקרובה לסעודה בבית הורי הכלה, ובה נותנים פומבי לאירוסין, מסכמים התחייבויות הצדדים ושוברים צלחת - כשם שצלחת זו לא תהא עוד שלמה, כך לא יפרד עוד הזיווג הזה, והוא הנקרא "קנס-לעגנון" (= הטלת קנס).

בשבת שלפני החתונה עולה החתן לתורה כ"חיוב", והוא נקרא בצורה חגיגית.

ביום החתונה אסור לחתן להתהלך יחיד, בלי ליווי, כי ביום זה הוא זקוק לשמירה מיוחדת. כבר בבוקר, כשהוא הולך לבית-הכנסת, מלווה אותו ידיד או חבר. במקום שהוא עומד בבית-הכנסת, מדליקים נרות - לכבודו, ובאותו מניין שבו הוא מתפלל, אין אומרים תחנון. עד שעת החופה אסור לו לראות את הכלה.

לפני התחלת טכס החופה "מכסה" החתן את הכלה ("מאנפירין"), והקהל זורק עליהם גרגירי חיטה - סימן לברכה שירבו כחיטה זו. את החופה מסדרים בתוך הבית או בתוך בית-הכנסת, ועל-כל-פנים לא תחת כיפת השמים. אבי החתן ואבי הכלה מביאים את החתן לחופה, ואם החתן ואם הכלה - את הכלה. כחופה משמשת רק הטלית, שבה מכסים-עוטפים חתן וכלה. אחרי גמר "שבע ברכות", בסוף הטכס כולו, שוברים כוס של זכוכית (בדרך כלל - השמש), סימן לאבל על חורבן הבית.

אחר כך עורכים סעודת-מצווה. את ברכת-המזון פותחים בחרוז "דוי הסר וגם חרון", ואם יש מניין עשרה, מברכים אחרי ברכת-המזון "שבע ברכות" על כוס יין נוספת, מלבד הכוס של ברכת-המזון. ברכת "בורא פרי הגפן" מברכים על הכוס של ברכת-המזון, מערבבים את היין של שתי הכוסות בכוס שלישית. המברך שותה מכוס התערובת ונותן לשותות גם לחתן וגם לכלה.

בשבת שבתוך שבעת ימי-המשטה קוראים את החתן כ"חיוב" לתורה ב"עמוד הגבוה" (במנגינה חגיגית המושרת בטון גבוה) "עמוד החתן ר'...". לפני שמברכים אותו ב"מי שברך", שרים לו את החרוז הראשון או אף כמה חרוזים של הפיוט "אחד יחיד ומיוחד" לרבי אביגדור קרא.

בקדושה של מוסף אומרים פיוט אחרי "אי ד' אלוקיכם". כל שבעת ימי-המשטה אין אומרים תחנון במניין שבו מתפלל החתן, ואם חל בהם יום שאומרים בו סליחות, מקצרים בהן.

אין מסדרים חופה לשני אחים ביום אחד.

מנהגי חתונה בעדת מרוקו

אין באירוסין תנאים כמו אצל קהילות האשכנזים. ביום השני שלפני החופה, שבדרך כלל מתקיימת ביום הרביעי שבשבוע, מתחייב החתן על סכום הכתובה לפני סופרי בית-הדין, ואבי הכלה מתחייב על הנדוניה. סופרי בית-הדין והפמליה הנלווים אל אבי-הכלה מוזמנים באותה הזדמנות לחזות ב"תערוכה זוטא", בה מציגה הכלה את הנכסים שהיא מביאה לבית החתן: בגדים ותכשיטים וכיוצא באלה. גם השכנים והמכרים עוברים בזה אחר זה לראות ולחזות ב"תערוכה". ביום השלישי שלפני החופה נערכת בבית הורי הכלה מסיבת ה"חנא". בשבת שלפני החתונה - "שבת האירוסין" - החתן והכלה בבית הורי הכלה: ואילו בשבת שלאחר החתונה - "שבת ואברהם זקן" - הזוג בבית הורי החתן.

החתונה נערכת ברוב פאר בהשתתפות קרובי שתי המשפחות. אין נוהגים לקיים את החופה מתחת לכיפת השמים. מקשטים את מקום החופה כמין במה עטופה אריגים צבעוניים, עליה כתר גדול עשוי בצבעים שונים, שמתחתיו נערכת החופה. הזמרים מנגנים בכליהם והפייטנים מפזמים פיוטיהם להנאת קהל המוזמנים. אחרי-כן מוסרים הקרובים והמכרים את מתנותיהם לכבוד החתן והכלה ומשפחותיהם באמצעות אדם מיוחד, העומד ומכריז על כל מתנה - ממי נתקבלה ולכבוד מי ניתנה.

בשבעת ימי המשטה משתדלים לזמן בכל יום פנים חדשות, כדי לברך שבע ברכות.

בשבת "ואברהם זקן" אין מוציאים ספר-תורה מיוחד לקריאת "ואברהם זקן", כפי שנוהגות מקצת קהילות, אבל קוראים את החתן לתורה בפיוט ובשירה, ולאחר הברכה האחרונה קוראים לפניו בפרשת "ואברהם זקן" (בראשית כד, א-ז), פסוק פסוק ותרגומו לארמית, בנעימה ובחגיגות.

בתום שבעת ימי המשטה מזמין הזוג הצעיר את כל קרובי המשפחה ל"סעודת הדג" - סעודה משפחתית שעיקרה דג.

מנהגי חתונה בעדת האשכנזים

לא ייקח בחור אישה ששמה כשם אמו, ולא תיקח בחורה בעל ששמו כשם אביה (מתוך צוואת ר' יהודה החסיד), וכולי האי משום יראת כבוד להורים.

פינת ההלכה

הלכות הנהגת הבוקר

-מתוך: ילקוט יוסף-

הבוקר, מהדורת תשס"ד עמוד נז. וילקוט יוסף שארית יוסף חלק א', עמוד א']. ואף על פי שהמקיים את מצוות ה' אין לו להתבייש מפני המלעיגים עליו, מכל מקום לא יתקוטט ויריב עמהם, גם כדי שלא יתרגל למדת העזות המגונה מאד. [ואם מטרתו להשפיע על עניני הקהלה בעניני התורה והמצוות, וניסה בדרכי שלום ולא הצליח, אזי מותר להעזי פניו ולריב עמם להפר עצתם]. [שארית יוסף חלק א' עמוד ג'. ילקו"י מהדורת תשס"ד, עמוד צו].

ב צריך האדם שיהיה אצלו בטבע והרגל תמידי לרוץ לדבר מצוה, ויש המאחרים בשינתם, ומתעכבים בביתם, ואחר כך רצים לבית הכנסת, ואין זו מדת הזריזות, דאף שרואים אותם רצים ומזדרזים, זה מפני שאיחרו להשכים קום, ולכן רצים להספיק להגיע לתפלה

א שנינו במסכת אבות יהודה בן תימא אומר, הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים. ולמדו מכאן ארבעה דברים בעבודת הבורא, הוי עז כנמר, כי כאשר יעשה אדם מצוה לא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו. וקל כנשר, למהר לעצום עיניו מראות ברע, כי ראיית העינים היא תחלת העבירה. ורץ כצבי, שהרגלים ירוצו לדבר טוב. וגבור כארי, זו גבורת הלב לנצח היצר. ולכן יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר. ועל כל פנים לא יאחר זמן תפלה וקריאת שמע. [ועיקר הגבורה הוא בלב, להתגבר על יצרו לנצחו, כגבור המתגבר על שונאו לנצחו ולהפילו לארץ. וכך צריך כל אדם להתגבר על יצרו כארי לקום משינתו לעבודת בוראו]. [ילקו"י על הלכות השכמת

הכתוב כאילו עוסקים בעבודת הקרבנות. ועוד אמרו בירושלמי היגע בתלמודו בצינעא [בלילה], לא במהרה הוא שוכח. והרמב"ם כתב: אף שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה. לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפילו אחד מהם בשינה ואכילה ושיחה, אלא בתורה ודברי חכמה. [ילקו"י מהדורת תשס"ד, הל' השכמת הבוקר עמוד סד. ושם מאמרי חז"ל בשבח לימוד התורה בלילה].

הראוי לו לאדם להמנע משינה ביום, משום ביטול תורה. אולם אם על ידי שישן מעט ביום וכל ללמוד בלילה עד שעה מאוחרת יותר, או שיוכל ללמוד יותר בריכוז ובעיון, מותר לישון ביום. אך לא ירבה בשינה. [ואמנם על פי הקבלה יש להמנע מלישון ביום]. וכן בשבת מותר לישון ביום. [ילקו"י על הלכות השכמת הבוקר, מהדורת תשס"ד, עמוד עב].

ויש אומרים שראוי לו לאדם לישון בחצי הראשון של הלילה, ויעסוק בתורה בחצי השני של הלילה, ויש בזה תועלת לאדם הן מצד בריאות גופו, והן מצד

בבית הכנסת. ולעולם יהא אדם זריז לתפלה ולתורה, ואל ימשך אחר השינה והתענוגות, ואל יפתהו יצרו להתרשל בגלל עשרו ונכסיו, שהכל חולף ואבד, ואילו תורה ושכרה עומדים לעד. [ילקו"י הל' השכמת הבוקר, עמ' סב. ושם בענין הזריזות לקיום המצוות].

ג צריך להקדים לקום בבוקר כדי שיספיק להכין את עצמו להתפלל בצבור ובנקיות, שלא יפסיד זמן תפלה. ונהגו בכמה קהלות ישראל, שהשמש הולך בבוקר ודופק בדלת או בחלון לעורר הישנים לתפלה ועבודת ה'. [ילקו"י הל' השכמת הבוקר מהדור' תשס"ד עמ' סג].

ד אל יחשוב האדם על השינה שכל מה שתהיה בריבוי, יש בה תועלת לגוף, שהרי הסכימו הרופאים המובהקים שלא ישן אדם פחות משש שעות, ולא יותר משמונה שעות. ויותר מזה מזיק לבריאות. ואמרו בגמרא: שינה לצדיקים רע להם ורע לעולם. שהתורה שהן עוסקים בה מגינה על הדור, וכשהן מתבטלין פורענות באה לעולם. ועוד אמרו בגמרא תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה, מעלה עליהן

לו לחיזוק ההתמדה בלימוד התורה. ובלבד שלא יתאחר מזמן קריאת שמע ותפלה. ואם על ידי שילמד עד שעת לילה מאוחרת יצטרך לקום מאוחר, באופן שיבטל זמן קריאת שמע לפי זמן המגן אברהם, ויצטרך לסמוך על זמן קריאת שמע של הגר"א, המיקל בזה לצורך לימוד תורה יש לו על מה לסמוך. [ואין לחוש בזה לחילול ה']. ואמנם מי שאינו טרוד בלימוד התורה, מצוה מן המובחר להשתדל מאד להתפלל בהנף החמה בכל יום, שיש לזה חשיבות גדולה. [ילקו"י על הלכות השכמת הבוקר, מהדורת תשס"ד, עמ' עז].

ח כאשר יתעורר משנתו ימתין מעט, ויקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה, כי לכך נברא האדם. אך לא יעמוד בפתאומיות מיד אחר השינה, כי הדבר מזיק לבריאות. ואף אם הוא קם מיד לעבודת הבורא ולתפלה, או לשאר דבר מצוה, גם בזה ישהה מעט ואחר כך יקום. ואמנם הסכנה היא דוקא בעומד על רגליו מיד, אבל בקם ממטתו להתלבש וכדו', ואינו עומד על רגליו אלא נשאר יושב על מטתו, אין בכך

הרוחניות בתיקון הנפש, אולם בתלמוד שלנו ובדברי הרמב"ם מבואר, שהשינה בסוף הלילה, בזמן עמוה"ש, מועילה לבריאות הגוף, ולכן אם רצה ללמוד בתחלת הלילה, ולישון בחצי השני של הלילה, יכול לעשות כן. ואם אפשר טוב שילמד סמוך לשקיעת החמה עד אחר צאת הכוכבים, ובבוקר סמוך לעלות השחר עד אחר עלות השחר, כדי לחבר היום ללילה בלימוד התורה, ולקיים "והגית בו יומם ולילה". ומכל מקום רבים אינם נוהגים כן, ואינם מחברים יום ללילה כנז', שסמכו על הגמרא שלנו החולקת בזה על הירושלמי. ובלבד שיעסוק בתורה ביום ובלילה. [ילקו"י על הל' השכמת הבוקר, מהדורת תשס"ד, עמוד עה].

ז הלומד תורה בלילה עד שעה מאוחרת, ועל ידי כך קיים ספק אם יוכל לקום להתפלל קודם שיעבור זמן קריאת שמע ותפלה, יש לו להפסיק מלימודו, ויסדר זמן לימודו באופן שלא יאחר זמן קריאת שמע ותפלה. אבל אם רוצה להתאחר מלישון ולעסוק בלימוד התורה, ועקב כך יבטל רק תפלה בהנף החמה, רשאי לנהוג כן, כל שהדבר גורם

מהדורת תשס"ד, ספר על הלכות השכמת הבוקר עמוד פח, ומהדורת תשמ"ה, עמוד ז', ושאר"י עמו' ב].

י עיקר היום הוא הראשית וההתחלה, ולכן ראוי שיקדיש ראשית היום בעמדו בבוקר לעבודת השי"ת. וגם מחשבתו הראשונה תהיה לחשוב בגדלות הבורא יתברך, ובחסדו שעשה לו במה שהחזיר לו נשמתו. וגם הליכה ראשונה שלו תהיה לעבודת השי"ת, והדיבור הראשון יהיה בדברי תורה ותפלה, ועשייה ראשונה תהיה לשם השי"ת, ואז הכל נגרר אחר ההתחלה. [ילקו"י על הל' השכמת הבוקר, מהדורת תשס"ד, עמוד צב].

יא קטן היודע לדבר, טוב ונכון להרגילו לומר בקומו משנתו, "מודה אני לפניך וכו'". ולחנכו ליטול ידיו. [ילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר, מהדורת תשס"ד, עמוד צג].

יב מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים טז, ח): "שיתיה' לנגדי תמיד", זה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים, ולכן על כל אחד לשים על לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא, אשר מלוא כל הארץ כבודו, עומד

סכנה. ועל כל פנים אל ישכב על מטתו ויפנה לבו לבטלה, וכבר הזהיר שלמה המלך ע"ה: עד מתי עצל תשכב, מתי תקום משנתך. וגדולי המקובלים היו נוהרים מלדבר דברי חול קודם שיתחילו הזמירות. [ילקו"י על הלכות השכמת הבוקר, מהדורת תשס"ד, עמוד פז].

ט מיד כשיעור משנתו יעיד על עצמו אמונתו בבורא יתברך, ויאמר: "מודה אני לפניך וכו'". ויפסיק בין תיבת בחמלה, לרבה אמונתך. ואף שעדיין לא נטל ידיו ויש עליהם רוח רעה, אפילו הכי מותר לומר מודה אני. וגם אם יש לכלוך בחדר ואי אפשר לומר שם דברי תורה, אפילו הכי יאמר נוסח מודה אני. והאשה אומרת מודה אני [הדל"ת בקמץ]. ויש המקפידים ליטול ידיהם מיד עם הקיצם משינתם, קודם שילבשו את מלבושיהם, ומעיקר הדין על פי הגמרא והפוסקים מותר ללבוש את המלבושים קודם הנטילה, ולילך להתפנות לצרכיו, ואחר כך יטול ידיו. והמחמיר כהזה"ק ליטול ידיו עם הקיצו משינתו, תבוא עליו ברכה. [שו"ת יביע אומר ח"ה סי' א', ובתוספת בילקוט יוסף החדש,

[ילקוט יוסף שם עמוד צו].
 יד כבר נתבאר [בסעיף א] שהמקיים את מצוות ה' אין לו להתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו, אך לא יתקוטט ויריב עמהם, גם כדי שלא יתרגל למדת העזות המגונה מאד. [ואם מטרתו להשפיע על ענייני הקהלה בעניני התורה והמצוות, וניסה בדרכי שלום ולא הצליח אזי מותר להעז פניו ולריב עמם להפר עצתם].
 [שארית יוסף חלק א' עמוד ג', ילקו"י מהדורת תשס"ד, עמוד צו].

טו הדר במקום של גוים, ואם ילך ברחוב לבית הכנסת כשהוא מעוטר בטלית ותפילין, הדבר יעורר את רוגזם של הגוים, ראוי לו להמנע מכך. [ילקו"י שם עמוד צט].

טז ומכל מקום על האדם להסתיר ולהצניע את מעשיו הטובים ככל שיוכל. ששכר העובד את ה' בסתר הוא על ידי הקדוש ברוך הוא עצמו, ושכר העושים בפרהסיא הוא על ידי המלאכים. [ילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר, מהדורת תשס"ד, עמוד צט].
 יז העושה מצוה או דבר חסידות, ורוצה לשנות בדיבורו משום

עליו ורואה מעשיו, כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'. וכאשר יחשוב כן בלבו מיד יגיע אליו היראה וההכנעה מפני ה' יתברך, ויתבייש ממנו תמיד, ותהיה התנהגותו שונה לטובה. [ואם לא תגיע אליו היראה מיד, יעמיק הרבה בענין זה, עד שיגיע אליו היראה. וגם ישוב בתשובה שלימה על כל עוונותיו, שהם המונעים ממנו מהגיע אליו היראה, כמו שנאמר "עונותיכם היו מבדילים וגו'"]. וגם כשהוא לבדו ידע לפני מי הוא עומד. [ילקו"י, מהדורת תשס"ד, הל' השכמת הבוקר, עמ' צד. שאר"י ח"א עמוד ג'].

יג הסגולות הנכונות לחיזוק האדם ביראת שמים, שיהיה מצוי הרבה בבית הכנסת ובבית המדרש. וכן לבקש שלום. ולהזהר לקיים מצות עשה של מפני שיבה תקום. וכן ליתן מעשר. ולעסוק בתורה בתמידות, מידי יום. ולהיות עניו ושפל. ולהחזיק בביתו ספרי פוסקים הלכה ומוסר. ולחשוב באכילה בשבת שהיא לכבוד שבת. ולמעט בדיבור ולהרבות בשתיקה. וגם יתפלל להשי"ת שיחזקו ביראת ה' טהורה.

כ טוב מעט תחנונים בכוונה מהרבות בלא כוונה. [ולכן מי שיש לו אונס שאינו יכול להאריך בתחנונים, וממעט בהם ואומרם בכוונה, נחשב לפני הקדוש ברוך הוא כמו אותו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכוונה]. ואחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ואמנם כל מי שבידו האפשרות להרבות בתורה ובמצוות, לא שייך לומר בו אחד המרבה ואחד הממעט וכו'. ומה שמצינו תלמידי חכמים שישנים בלילה היטב, וכן מרבים באכילה ושתיה, עושים כן כדי שיהיה להם כח ללמוד תורה בעיון, ובהבנה ישרה. ואותם המנדדים שינה מעיניהם, ואחר כך לומדים שלא בעומק העיון, אין זו הדרך הנכונה. [ילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר, עמ' קיא].

כא מנהג האר"י ז"ל היה שלא להתפלל בקול רם, אפילו הזמירות, להורות על הכנעה ואימה ויראה לפני ה'. אך ביום שבת היה מרים מעט את קולו בנעימה לכבוד שבת. ולכן יש נוהגים לומר את הזמירות וקריאת שמע וברכותיה בקול רם ובהתלהבות כדי לעורר

ענוה, או שלא יחשב כיוהרא, מותר לו לשנות, כדי לקיים והצנע לכת עם אלהיך. [ילקו"י שם עמוד קא. שאר"י ח"א עמ' ד].

יה קודם תפלת שחרית צריך אדם לקבל עליו אהבת ה', ובזה מקיים "ובו תדבק", וכמו שאמרו חכמים ואתם הדבקים בה' וגו', וכי אפשר לו לאדם להידבק בשכינה, אלא הדבק במצוותיו. ולכן יקדיש את מחשבתו הראשונה להקב"ה, ואחר כך יהיו כל מעשיו לטובה. [ילקו"י שם עמוד קג].

יט נהגו לומר בכל בוקר קודם התפלה, "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך וכו'". ועל ידי זה תפלתו תהיה כלולה בכלל תפלות כל ישראל, ותעשה פרי למעלה, אף שלא כיוון כל כך. [ועל ידי שיאהב את חבירו ממילא לא יגנוב את ממונו, לא יונהו בממון או בדברים, ולא ישיג גבולו, ולא יגרום נזק לממונו, ויקפיד בדברים שבין אדם לחבירו]. [ילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר, עמ' קד. ושם בהערה אריכות בענין מצוות שבין אדם לחבירו, ודברי מוסר לחיזוק המדות, וראה עוד בזה בס' נג].

גם בשבת ויום טוב, ואין לשנות. [שארית יוסף חלק א' עמוד י', ילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר מהדורת תשס"ד סימן א' עמ' קטן].

כד אולם המתאחר מלבוא בשבת לביהכ"נ והוצרך לדלג חלק מתחלת התפלה כדי שיוכל להתפלל תפלה בצבור [תפלת הלחש או החזרה עם הצבור], יש אומרים שעדיף שידלג פרשת העקדה בשבת, ולא ידלג את המזמורים, ויש חולקים ואומרים שידלג המזמורים של שבת, ולא ידלג פרשת העקדה, כיון שהיא תדירה יותר. וכן עיקר לדינא. [שם עמוד קטז].

כה אחר אמירת פרשת העקדה אומרים פסוק "ושחט אותו על ירך המזבח וגו'", וכן מנהג הספרדים, והוא על פי המדרש, אמר הקב"ה מעיד אני עלי שמים וארץ בין עכו"ם בין ישראל בשעה שהן קוראין מקרא זה צפונה לפני ה', אני זוכר עקידת יצחק. [ואומרים פסוק ושחט אותו וגו' גם קודם איזהו מקומן]. [שארית יוסף חלק א' עמוד יג. ילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר מהדורת שנת תשס"ד עמוד קטז].

כו טוב לומר בכל יום פרשת

הכוונה. והכל לפי מה שהוא אדם, באופן שמתעורר לכיון. וכן לענין להתנועע בתפלה, שיש אנשים שעל ידי שמתנועעים בתפלה מתעורר לכיון, והוא על שם הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה', ויש שגם בלא שמתנועעים יכולים לכיון היטב, ואז עדיף יותר שלא להתנועע. [ילקו"י שם עמוד קיב].

כב טוב לומר בכל יום פרשת העקדה כדי להזכיר זכות אבות לפני הקב"ה, וגם להכניע את יצרו לעבודת ה', כמו שיצחק אבינו ע"ה מסר את נפשו. ונכון מאד להשתדל לקרוא את הפתיחה לפני התפלה, כי הפתיחה היא בעולם העשייה, ואם יקרא הפתיחה אחר התפלה נמצא מהפך סדר העולמות. ואולם במנחה אין מנהגינו לומר פרשת העקדה, זולת ביום הכפורים. ומצוה מן המובחר שיתעטף בציצית ויניח תפילין קודם קריאת פרשת העקדה. אבל אם לא הגיע זמן טלית ותפילין, יכול לקרוא פרשת העקדה וקריאת שמע דקרבות גם בלא תפילין. [שארית יוסף ח"א עמ' ט'. ילקו"י על הל' השכמת הבוקר עמוד קיג].

כג מנהגינו לומר פרשת העקדה

יום, מיהו בזמן מגפה וחולי רע בעולם ב"מ, טוב לקרות פרשיות הקרבנות דבר יום ביומו, שהוא מסוגל הרבה, ונכון לבו בטוח כי לא תאונה אליו רעה, שהוא משומר מכל דבר רע. [שם עמוד קכ].

ל יש נוהגים לומר פרשת עולה ופרשת חטאת. ואין מנהגינו לאומרם, שסומכים על אמירת פרק "איזהו מקומן" שיש בו סדר כל הקרבנות. ואין אומרים פרשת המנורה, שפרשה זו מצריכה עבודת המקדש, ובפרט דבתוך פרשת הקטורת אומרים פסוק והקטיר עליו וגו', ומזכירים הנרות. [שארית יוסף ח"א עמ' טו, ועמ' יז. ילקו"י הלכות השכמת הבוקר עמ' קכ]. לא יש לומר בבית האבל בסדר התפלה פרשת הקרבנות, ופטום הקטורת, ואיזהו מקומן, ופתח אליהו, וגם האבל עצמו יאמרם. וה"ה לענין שירת הים. אולם במקום שנהגו שלא לאומרה בבית האבל, לא יאמרוה. [ילקו"י שם עמ' קכה, וילקו"י על הל' אבלות, מהדו' תשס"ד, עמ' תמח].

לב מנהגינו לומר פרשת הקרבנות מיושב, והמתפלל בצבור ורוצה להחמיר לעמוד

התמיד. [ואמנם אמירת פרשת הקרבנות אינה חיוב גמור כמו כל שאר התפלה, אלא מנהג הגון וטוב, שיתבעו על זה בשמים לפי מדרגת האדם]. ואחר פרשת התמיד טוב לומר פרק איזהו מקומן. [שם עמוד קיז].

כז אף בני ישיבות ותלמידי חכמים ישתדלו לומר בכל יום פרשת הקרבנות ואיזהו מקומן. [ויש מי שכתב ללמד זכות על אותם תלמידי חכמים שאינם אומרים פרשת הקרבנות וכו', מאחר ועסוקים בלימוד התורה. אולם בימינו אין ראוי לסמוך על סברא זו, וראוי לכל תלמיד חכם וכל שכן לכל בן ישיבה לקרוא בכל יום פרשת העקדה וכל סדר התפלה עם הקרבנות ואיזהו מקומן]. [שם עמוד קיז]. כח המנהג לומר הקרבנות ופרק איזהו מקומן גם בשבתות ובימים טובים. [שארית יוסף חלק א' עמוד י'. ילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר מהדורת תשס"ד, עמוד קיט].

כט יש להשתדל לומר הקרבנות דוקא בבית הכנסת, דומיא דהקרבת קרבנות בבית המקדש. ואף שיש שלא נזהרים לקרוא פרשת הקרבנות בכל

אמרו דרך רמז, צוהר תעשה לתיבה, שכל תיבה שבתפלה תהיה מאירה כצהרים, וכאילו מונה מרגליות. ורק אם איחר לבוא לביהכ"ג כשאינ ברירה ידלג את הקרבנות, ויאמרם אחר התפלה, [ויש להעדיף לדלגם לצורך תפלה בצבור]. ומכל מקום אם אפשר ישתדל לומר לפחות חלק מהקרבנות. אך יזהר שלא לאמרם באמצע החזרה, כי צריך להקשיב לחזרה ולענות אמן אחר הברכות. [שארית יוסף ח"א עמוד יב. ילקו"י הל' השכמת הבוקר מהדורת תשס"ד, עמוד קכט].

לה פרשיות הקרבנות לא יאמר אלא ביום, שאין הקרבנות קרבים אלא ביום. והיינו משהגיע עמוד השחר שהוא שבעים ושתים דקות זמניות קודם הנץ. [שארית יוסף חלק א' עמוד יד, ילקו"י על הל' השכמת הבוקר מהדורת תשס"ד, עמוד קל].

לו פועלים משכימי קום יכולים לסמוך על האומרים שזמן עמוד השחר הוא כתשעים דקות קודם הנץ, כדי להתחיל פרשת הקרבנות. ואם עבר וקרא הקרבנות בלילה, לא יצא

באמירת הקרבנות, בעת שהצבור יושב, והדבר ניכר שעומד מפני הקרבנות, יש לחוש בזה ליוהרא, ואין לעשות כן. והמנהג לומר יהי רצון אחר אמירת הקרבנות, ויש שנהגו לומר יה"ר כאילו נתחייבתי קרבן חטאת וכו', ואין מנהגינו לומר זאת, דחטאת בעי ידיעה מתחלה, ואין מועיל תנאי אם לא ידע שחטא. [שארית יוסף ח"א עמוד יא, ועמוד טז, ילקוט יוסף על השכמת הבוקר עמוד תמח. וע"ש אם הקורא פרשת הקרבנות, אם בכל זאת יתחייב בגלגול כדי להקריב].

לג יש אומרים שנשים צריכות לומר פרשת הקרבנות, אך כיום לא כל הנשים נוהגות בזה, אחר שבלאו הכי אמירת הקרבנות גם אצל האנשים אינה בתורת חיוב גמור, אלא מנהג. [שארית יוסף ח"א עמוד יא, וביתר אריכות בילקו"י הל' השכמת הבוקר מהדו' תשס"ד עמוד קכז].

לד לכתחלה יש לומר את פרשת העקדה והתמיד וכו' קודם ברוך שאמר, שלא להפך סדר העולמות. וכשהצבור ממהרים בתפלתם, נכון שיקדים ויתפלל במיתון על הסדר, כדי שלא לבלוע תיבות ואותיות, וכן

במקום ההקטרה, שהרי אם חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה, ואנו חושבים כך רק בלב, וכוונת הלב אינה גלויה אלא להשי"ת לבדו, והוא יתברך לא יקפיד אם אחד דילג כלום. [ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, הל' השכמת הבוקר עמוד קלג].
לט טוב ונכון לומר את אחד עשר הסממנים מתוך ספר, שלא לדלג תיבות, אך אין זה לעיכובא. [שארית יוסף ח"א עמ' יב. ילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר מהדורת תשס"ד, עמוד קלז].

מ יש נוהגים לכתוב פרשת פיטום הקטורת והברייתא שלה על קלף או גויל בכתב אשורי, כמו בספר תורה, וקוראים בה בכל יום, והיא סגולה לפרנסה. אולם לכתחלה אין לכתוב פרשת הקטורת על קלף בפני עצמו, ורק אם עברו וכתבו זאת על קלף, מותר לקרוא בזה. וכן מותר לכתוב פרשת הקטורת כל ג' תיבות בשורה אחת. [ילקוט"י הל' השכמת הבוקר עמ' קלח. ושם בהערה דחה דברי כמה ממחברי הזמן שכתבו להקל לכתוב פרשת הקטורת על קלף].

ידי חובת הקריאה. [ילקוט"י על הל' השכמת הבוקר מהדורת תשס"ד, עמוד קל].

לז מותר לומר בתפלת שחרית אביי הוה מסדר סדר המערכה, בלא הפסק בין תיבת אביי להוה, אף על פי שנראה כאומר שם הוי"ה. ומכל מקום טוב יותר שיפסיק מעט בין תיבת אביי לתיבת הוה. [שם עמ' קלב. וראה עוד בילקוט יוסף תפלה כרך ב', מהדורת תשס"ד, עמוד תקז].

לח טוב לומר פטום הקטורת בכל בוקר קודם הזמירות בכוונה גדולה, וכן בתפלת המנחה. ומנהגינו לומר קודם פטום הקטורת אתה הוא ה' אלהינו וכו', ומסיימים בג' פסוקים ה' צבאות וגו'. ומה שאנו מקדימים לומר אתה הוא ה' אלהינו וכו', הטעם לזה, שבהקטרת הקטורת לא היה אלא ה' לבדו, ולכן אומרים אתה הוא ה' אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך וכו'. לפניך לבד הקטירו הקטורת. ועוד, כי קריאתינו בפרשת התמיד כוונתנו שתהיה קריאה זו במקום ההקרבה ממש, אבל בהקטרת הקטורת אין אנחנו מבקשים בפנינו שתהיה קריאתנו

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

ישראל לוי נולד בתוניסיה. מספר שנים לאחר הקמת המדינה, במסגרת תכנית עליית הנוער פעלה מדינת ישראל להעלאת יהודי תוניסיה לארץ ישראל.

אנשי הסוכנות ביקרו בבתי היהודים במטרה לשכנע את ההורים לשלוח את ילדיהם לארץ ישראל. כך גם בביתו של ישראל לוי. להורים היה קשה להיפרד מילדיהם. הדבר לא היה פשוט. אך יחד עם זאת הורים רבים שמחו על הזכות שתיפול בחלקם של הילדים להגיע לארץ הקודש. בתקווה לעלות בקרוב ולהפגש שוב עם הילדים.

לאחר הכנות מרובות זכה ישראל להצטרף לקבוצת הילדים העולים ארצה. המצבע היה מורכב. הילדים הפליגו באוניה, עצרו בצרפת למשך כחדשיים, שם התגוררו בבניין משותף. ולאחר מכן. קבוצת הילדים, בני 11 ומעלה, הגיעו לארץ ישראל.

לא עבר זמן רב והוריו של ישראל זכו אף הם להגיע לארץ ישראל ולהיפגש כאן מחדש.

יצחקי, שהיה ילד צעיר, לא היה שותף בהתארגנות למעבר הוריו לא הודיעו לו על כך. אך לאט לאט הוא הרגיש במה שקורה מתחת לפני השטח. הוריו החלו למכור את תכולת הבית. כשהגיע הרגע, הצטרפה המשפחה למשפחות רבות שעזבו יחד את פולין. יצחקי הקטן, אמנם לא הכיר את ארץ ישראל, אך הבחין בהתרגשות הגדולה. המסע כלל נסיעה ארוכה ברכבת והפלגה ממושכת באניה. במהלך המסע הכיר יצחקי אנשים חדשים וגם אכלים חדשים. כמו בננות וחיתים, שלא היו בפולין. הכל היה חדש ולא מוכר.

למרות גילו הצעיר, זוכר יצחקי עד היום את הרגע בו התקרבה האנייה לחופי הארץ. השירה האדירה שפרצה באנייה ודמעות ההתרגשות.

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

ר' סעדיה בן שלום קטיעי

סופר זה חי בתימן בתחילת המאה ה-18 והספרים אותם כתב היו בין השנים 1717-1740. אין לבלבל אותו עם הרב ואב בית הדין החמישי שחי בחלק מחייו בזמנו ושמותיהם זהים לחלוטין. להלן רשימת חלק מהספרים שהעתיק:

מנורת המאור לר' יצחק אבוהב הספרדי (פעמיים), הלכות שחיטה ומאכלות אסורות להרמב"ם, סידור תפילה לחגים, שלוש מגילות, ושולחן ערוך טור אורח חיים וטור יורה דעה. כנראה שכל הספרים נכתבו בצנעא. הספרים הראשונים נכתבו לעצמו. האחד בשנת 1717 והשני ב-1739. לתוך הספר הראשון הוא צרף את הלכות מאכלות אסורות ושחיטה, ולספר

השני הוסיף הגהות וביאורי מילים. את הסידור ושלוש המגילות כתב בחיבור אחד אלה נכתבו בשנת 1731. ניתן לומר שלסידור שכתב הוכנסו גם השפעות ספרדיות שונות. למגילות צרף את הקדמת רש"י ותרגום יונתן בן עוזיאל בלי תרגום רס"ג. בספר האחרון שנכתב בשנת 1740 טור או"ח ויו"ד הוסיף את הפירושים 'באר הגולה' ו'באר היטב'. בשוליים הוסיף אף תוספות של הלכות ופירושים כמעט בכל העמודים. מחיבור או"ח נותר הספר רק בחלקו. כל כתבי היד נמצאים היום באוספים שונים ברחבי העולם. חלקם בידיים פרטיות וחלקם בספריות מפורסמות.

הנהגות ואורחות חיים בעדות ישראל השונות

עדת תימן: מאת דוד חוברי

הבית הסקה ותאורה

בתימן לא הייתה מערכת אספקה ותשתיות של גז או חשמל ולכן היה צורך להשתמש בחומרי בעירה לצורך הסקה, בישול ותאורה בחומרים המצויים במקום. בפרק זה נתאר את סוגי החומרים השונים ושמותיהם, מהיכן הובאו ומה היו השימושים הספציפיים לכל חומר. בנוסף לכך נכיר גם את בעלי המקצועות השונים שהתמחו ביצור, בהובלה ואספקה של חומרי הבעירה המגוונים.

חומר ההסקה העיקרי שהיה בשימוש יומיומי והיה מצוי בכל המקומות הוא עצי היער שנקרא בשפת המקום "ווקיד".

עצי היער היו מובלים מידי יום ביומו לשוק המקומי שנקרא שוק העצים "סוק אלחטאב". שוק זה היה ממוקם ברחבה המרכזית שבין הרובע היהודי לשכונה המוסלמית שנקראה "אלצלובי". לרחבה זו הגיעו מידי יום עשרות גמלים שהיו טעונים בגזרי עצים בגדלים שונים שנחטבו ע"י הבדואים המקומיים והובאו למכירה בשוק. הקונה הסתובב בין הגמלים ובחן את הסחורה הרצויה לו ומשהחליט מה לקנות פנה למתווך שזה היה מקצועו ועיסוקו והלה תווך בין הקונה למוכר. לאחר משא ומתן קצר נקבע גובה המחיר, בדרך כלל המחיר הסופי היה מחצית מהדרישה המקורית. בהקשר לכך היה פתגם נפוץ שגור בפי יהודי תימן: "מא קאל אלבדאווי קסמתו נוציין" – שפירושו מה שאמר הבדווי חלקהו לשניים. מאחר שדרכו של הבדווי תמיד היא להגזים לפיכך בא הפתגם ללמד שאין לקבל את דרישתו המקורית אלא רק את מחציתה. המיקוח התנהל בקולי קולות בין הקונה, המוכר והמתווך בנוסף לכך בגמלים פוצחים בגעיות רמות וכל סביבת השוק הומה וגועשת מהרעש וההמולה הנוראים. בעקבות כך הוטבע ביטוי עממי הנישא בפי כל שבא לבטא תיאור של רעש בלתי נסבל "סאע סוק אלחטאב" – כמו שוק העצים. בתום סיכום העסקה עוברים לביצועה הבדווי מוביל את העצים לביתו של הקונה ופורק את

הסחורה אל תוך חצרו. מחיר מטענו של גמל עמד על כ-שני ריאל.לאחר מכן מזמין הקונה בעל מקצוע אחר הנקרא "מפאליק"-מבקע, זה תפקידו לבקע את העצים לכפיסי וגזרי עצים המותאמים לשימוש להסקת התנורים. הגרזן (קרדום) בו משתמש המבקע נקרא 'פאס' בעל מקצוע נחשב למומחה טוב, כל עוד ואין הוא מותיר אחרי עבודתו שאריות של נסורת וקיסמים של העץ המבוקע.שכרו של המבקע היה ריאל ליום,יש שעבדו על בסיס יומי ויש שלקחו זאת בקבלנות.סכום זה נחשב לגבוה מאחר ומלאכה זו לא הייתה קלה.בתום מלאכת הביקוע הועברו פלחי העצים המוכנים לסידור במחסן העצים (טבאקת אלחטאב),עצים אלו היו כבדים ולא נדלקו בקלות לפיכך היה צורך לקנות קיסמים דקים שבאמצעותם יהיה ניתן להדליק את האש הראשונית אלו נקראו 'לוצווה' .לאחר שהודלקו הקיסמים, מהאש שלהם התלקחו פלחי העצים הכבדים. גם כאן היו קיסמים משובחים שנדלקו בקלות, והיו גם פשוטים יותר. אלה המשובחים נקראו 'גיעדין' היה זה שיח שבתוך קליפתו היה חומר דביק דליק ומתלקח מהר. הפשוטים יותר נקראו 'שייס' ונלקחו מעצי האשל הנפוצים מאוד בתימן.כל העצים והקיסמים הללו שימשו להסקת התנורים לצורך בישול ואפיה. לעיתים היה צורך בשימוש באש חלשה למשל כשאפו לחוח או מיני קליות לצורך זה השתמשו בחומר הסקה זול שסופק על ידי הערביות שקוששו זרדים ועלים יבשים שנשרו מהעצים. עלי שלכת אלו שנקראו 'ספוך' הובאו ע"י הערביות עד לפתח הבית. חומר הסקה נוסף שלא מעץ, היו גללים של בהמות שנקרא 'כיבא' הללו היו מעין ככרות שהערבים עיבדו ויבשו אותם,אלו נמכרו בשוק ומחירם היה זול כ-80 ככרות בריאל. גם לחומר זה הוקצה מחסן מיוחד שנקרא מחסן הגללים-'טבאקת אלכיבא'.

גם בחומר זה היו גללים משובחים והיו זולים.המשובחים שנדלקו מהר ולאורך זמן היו של גללי הצאן והגרועים היו גללי החמורים.סביר להניח שהסיבה נעוצה בטיב ובסוג המזון שאכלו. חמורים אכלו בד"כ שעורה שנשרפת במהירות ואילו כבשים ועיזים אוכלים מיני עשבים, עלים וכיוצ"ב שבעירתם ממושכת יותר.

מתכון למטבוחה

-מתוך אתר: מתכונים ב 10 דקות-

אופן הכנה:

מתחממים מחבת רחבה עם 3 כפות
 שמן זית על אש בינונית. מוסיפים שום
 ומצרובים כחצי דקה (צהירות לשלוק לא
 יישר). חותכים את הפלפלים ומוסיפים
 לחממת. מוסיפים אגוזי מאינדת וסלסול
 ירוק חריף. מתבאבים בלחץ, פטריקה,
 סוכר וסלסול לחור ומצרובים.
 מתבאבים עם מכסה על אש בינונית-נמו'
 כש 20 דקות. יש לרפדים את
 המכסה ולצרב מיד מיד פסג.

מצרכים:

3 כפות שמן זית
 3-4 ליני שום כתולות
 400 גרם (מלך נק) צמניות לחיות
 מקולפות (לא מרוסקות)
 חצי אגוזי אדומה מאינדת (בלי בקינסר)
 חצי סלסול ירוק חריף קצול דק לא
 חובב)
 תבוא: חצי כפית מלח, כפית גדולה
 פטריקה מתקה, כפית שטוחה סוכר, רבץ
 כפית שטוחה סלסול לחור
 כפית כורכום
 כפית גראם מסאנה
 מלח 3'ולי חריף
 2 עליו דסנך
 מלח אגוזי כחור

שיר חדש זמרו ר' שמואל מורסיא

אל זכר שמירת מועד ושבת
שָׁרִיו מְשִׁמּוֹ שְׁלַח בְּאֵשׁ לְבַת
לְשֹׁמֵר אֶת עֲדַתְנוּ כְּאִישׁוֹן בֵּית
מָה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּאֶרֶץ ה'

חֲזַקְנוּ מִלְּכָנוּ לְרֵאוֹת בְּטוֹבַת
וּבְנֵה לָנוּ עִיר צְבִי אֶרֶץ זִבַת
בְּשִׁנַּת נַפְשָׁנוּ קְשׁוּרָה בְּךָ אֲהַבַת
קִוִּינוּ לִישׁוּעָתְךָ כָּל הַיּוֹם ה'

קְהַל עַדְתִּי תִקְוֹתֶם לָךְ רַבַּת
תִּסְמַכְכֶם מֵאֲתֶךָ רוּחַ נְדִיבַת
וְחַיֵּשׁ וּגְאֹלָנוּ מִיַּד אוֹיְבַת
חֲזַקוּ וְגַם אֲמַצּוּ כָּל הַמְּיַחֲלִים לָה'

שִׁיר חֲדָשׁ זָמְרוּ לְאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת
בְּסוּד עִם קְדוֹשִׁים אֵלֵי נְעָרָץ בְּעַם
רַבַּת
עַל כִּי שָׁמַר דּוֹרְשֵׁי יְחִידוֹ כְּבַבַּת
מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ ה'

מֵאֲחַד עֶשֶׂר חֲשׁוֹן אֵלֵי אֶרֶץ לְחַפֵּץ
קְרַבַת
וְהִרְסוּ בְּעִבְרַתְם מוֹשֵׁב תוֹעֵבַת
וְלִשְׂאֲרִית נַחֲלָתוֹ הִצָּרָה רַבַּת
הִנֵּיא אֶת מַחְשְׁבוֹת עַמִּים ה'

וּבִשְׁנֵי כֶסֶל פְּתַחָה אֶרֶץ רַחַבַת
וּלְזָרַע אֲבָרְהָם הִצִּיל מִכָּאֲבַת
נִפְלְאָה אֲהַבְתוּ לִי מֵאֲהַבַת
כִּי לֹא עֲזַבְתָּ דּוֹרְשֵׁיךָ ה'

להאזנה לפיוט
בנעימה סרקו
את הקוד:

